Sosyalizm kadın sorununu neden çözemedi? – Akif Akalın

https://toplumcutip.blogspot.com/2026/07/sosyalizm-kadn-sorununu-neden-cozemedi.html

1931 tarihli bir Sovyet posterinde “Mutfak Köleliğine Son! Yeni bir yaşam!” yazıyor. Poster, geçen yıl 2 Kasım’da İsrail (Tel Aviv) merkezli Hammersite Müzayede merkezinde 1.000 dolar başlangıç ve 4.600 – 5.400 dolar tahmini fiyatla satışa sunulmuştu. Peki, ne anlatıyordu bu poster?

MUTFAK KÖLELİĞİNE SON!

Ünlü Sovyet ressam Grigory Mikhailovich Shegal (1889 – 1956) tarafından yaratılan poster, kadınların toplumsal yaşamdaki rolünü ve “ev işlerinden” özgürleşmesini konu alıyordu. Poster, 1920’li yılların Sovyet ideolojisinin kadın haklarına, sanayileşmeye ve toplumsal yaşamın yeniden düzenlenmesine bakışını görsel bir dille özetliyordu.

1920’ler Sovyetler Birliği’nde, gündelik yaşamın radikal dönüşümü talebinin en yüksek sesle dile getirildiği yıllardı. Kadın, gündelik yaşamın en büyük bölümünü gasp eden ev işlerinden kurtarılmalı, enerjisini parlak bir gelecek ve yeni bir yaşam biçimi inşa etmeye harcamalıydı.

Posterde geçmişin "köleleştirilmiş" ev kadını dar ve karanlık bir mutfakta çamaşır yıkarken, modern işçi kadın aydınlık bir fabrikanın, komünal mutfak, kafeterya, kreş ve kulüp (kültür merkezi) içeren sosyalist bir geleceğin vizyonuna açılan bir kapıyı aralıyordu.
Posterin sağ üst köşesindeki örümcek ağı ve loş renkler, eski ve gerici ev düzenini simgeliyordu. Devrim kızılı giysili ve başörtülü işçi kadın, çamaşır yıkayan, yemek yapan ve ev işlerinin altında ezilen, arkası dönük, bireyselliğini kaybetmiş bir kadının önüne, mutfak köleliğinden parlak bir dünyaya açılan bir pencere tutuyordu.

"Yeni yaşam biçiminde" devlet, binlerce yıllık sınıflı toplum geleneğinin kadınların üzerine yıktığı yemek yapma, çamaşır ve bulaşık yıkama, temizlik gibi ev ve çocuk – yaşlı – engelli bakım işlerini sosyalleştirerek üstlenirken, kadınlar da erkekler gibi kamusal – toplumsal yaşama katılabileceklerdi.

MARKSİZMDE KADIN SORUNU

Marksist kuramın kurucuları Karl Marx ve Friedrich Engels, ilk yazılarından itibaren toplum içinde kadınlara uygulanan baskının analizini yapmışlardı. 1848 yılında kaleme aldıkları *Komünist Manifesto*'da, yönetici sınıfların kadınları baskı altına aldığını, onları toplumda ikinci sınıf yurttaş konumuna düşürdüklerini söylüyorlardı:

"*Burjuva, karısını basit bir üretim aracı olarak görür…[Komünistlerce] Hedeflenen esas şeyin, kadınların sıradan bir üretim aracı olmalarının ortadan kaldırılması olduğu aklının ucundan bile geçmez*".

Marksist ideoloji, kadınlara uygulanan baskının kaynağını, sınıflı toplumlarda kadınlara aile içinde dayatılan role bağlıyordu. Rusya'da Bolşevik önderler de, kadının aile içindeki rolünün kadınların ezilmesinin doğrudan kaynağı olduğunun bilincindeydi. Bu nedenle ev işleri yükünün kadınların omuzlarından alınması, Devrim hükumeti için öncelikli bir öneme sahipti.

Kadın sorunu üzerine Engels'i (*Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni*) izleyen Lenin, ev işlerini kadınların ezilmesinin temel nedenlerinden biri olarak görüyor ve "*küçük burjuva ev köleliği*" olarak nitelendiriyordu:

"*Ev işleri çoğu durumda bir kadının yapabileceği en verimsiz, en barbarca ve en ağır iştir. Son derece önemsizdir ve kadının gelişimine hiçbir katkı sağlamaz*".

Lenin'e göre kadınların gerçekten özgürleşmesi için ev işlerinin *sosyalleştirilmesi* şarttı:

"*Bütün özgürleştirici yasalar kabul edilmiş olsa bile, kadın ev kölesi olmaya devam eder. Çünkü küçük ev işleri kadını ezer, boğar, aptallaştırır ve alçaltır, kadını mutfağa ve çocuk odasına zincirler. Emek gücü barbarca verimsiz, küçük, sinir bozucu, aptallaştırıcı ve ezici angaryalarla harcanır*".

Kadının ev işlerinden özgürleştirilmesiyle, komünizm arasında koşutluk kuran Lenin şöyle diyor:

"*Kadınların özgürleşmesi ve komünizm, proletarya devlet gücünü kullanarak bu küçük ev ekonomisine karşı topyekun mücadele başlatıp, küçük ev ekonomisinin büyük ölçekli sosyalist ekonomiye dönüştürülmesiyle başlayacaktır*".

SOVYETLERİN KADIN SORUNUNA ÇÖZÜMÜ

Kuşkusuz bu sorunlar kapitalist ülkelerde yaşayan kadınların da sorunlarıydı. Ancak kapitalizm bu sorunları ev işlerini "*sosyalleştirerek*" değil, "*ticarileştirerek*" çözmeyi öneriyordu. Ev işleri kadının çok mu zamanını alıyordu? O halde her kadın için birer bulaşık makinesi, çamaşır makinesi, elektrikli süpürge, programlanabilir fırınlar üretilmeliydi. Gerçi bunları çalıştırmak için de "kadın eli" gerekiyordu, fakat biraz sabır, belki bir gün o işi de robotlar üstlenecekti.

Temizlik sorununun çözümü neden "temizlik şirketleri" olmasın dı? Gerçi bu şirketlerde de kadınlar çalışıyordu, fakat en azından emeklerinin ücretini alıyorlardı. Ayrıca kapitalizm "bakım" konusunda yoksullar için ucuz, kalitesiz, kamusal, zenginlere pahalı, kaliteli, özel kreşler, ana okulları ve bakımevleri sunuyordu. Bu kurumlarda çalışanların da büyük çoğunluğunun yine kadın olması sorun değildi.

Oysa Lenin'e göre kadın sorununun çözümü, ev işlerini sosyalleştirmekten, diğer bir deyişle kamusal hizmetlere dönüştürmekten geçiyordu. Sosyalleştirmenin araçları herkesin ücretsiz veya sembolik ücretlerle yararlanabildiği kamusal yemekhaneler (fabrika ve semt mutfakları, kantinler), çamaşırhaneler, kreşler ve anaokulları ile diğer kolektif hizmetler olacaktı. Lenin'in bu düşünceleri Sovyet devriminin ilk yıllarında hükumetin kadın politikalarının temelini oluşturdu.

Neticede Sovyet iktidarı kadın sorunu konusunda ikili bir görevle karşı karşıyaydı:

1. *Kadınları erkekler karşısında eşitsiz bir konumda tutan eski yasaların kaldırılması*

Rusya'da kadınları ikinci sınıf yurttaş haline getiren eski yasalar (boşanma yasaları, evlilik dışı doğan çocuklarla ilgili yasalar ve kadının çocuğun babasını nafaka için mahkemeye çağırma hakkıyla ilgili yasalar vb) bir çırpıda kaldırılmış, kadınlar ile erkekler eşit kılınmışlardı.

Oysa kadınların yıllardır mücadele etmesine rağmen hiçbir kapitalist ülkede bunların çoğu başarılamamıştı. Çünkü kapitalizmin, toprak ve fabrikalarda özel mülkiyetin olduğu, sermayenin gücünü koruduğu her yerde, erkekler ayrıcalıklarını koruyordu.

Elbette tüm demokratik kapitalist cumhuriyetler kadın – erkek eşitliği ilan ediyor, fakat medeni kanunlarda ve kadın haklarına ilişkin kanunlarda, ailedeki konumları ve boşanma ile ilgili olanlarda eşitsizlik ve kadınların her adımda aşağılanması devam ediyordu.

2. *Kadınların köleleştirilmesine yol açan ev işlerinin sosyalleştirilmesi*

Lenin'e göre kadınlar bütün haklara sahip olsalar bile, ev işleri onlara bırakıldığı için fiilen köleleşiyorlardı. Sosyalizmin inşasının ancak kadınların tam eşitliğine ulaşıldığında ve "o küçük, körelten, verimsiz işlerden" kurtulmuş kadınlarla birlikte yeni işe girişildiğinde başlayacağını söyleyen Lenin, kadınları ev işlerinden kurtaracak örnek kurumlar olarak, yemekhaneler ve kreşleri gösteriyordu.

SOVYETLER BİRLİĞİ'NDE KADINLARIN ÖZGÜRLEŞMESİ İÇİN ADIMLAR

Kadınların oy kullanabilmesi, kocasının izni olmadan çalışabilmesi, devlet kurumlarında görev alabilmesi, çiftlerden "birinin" isteğiyle boşanma hakkı, eşit işe eşit ücret ilkesi, doğum öncesi ve sonrasında dörder ay ücretli doğum izni ve devlet tarafından ücreti karşılanan çocuk bakımı ilk elde edilen kazanımlardı. 1920 yılına gelindiğinde kürtaj artık sadece bir sağlık olayı olarak değerlendirilirken, kadınlar devletin hastanelerinde ücretsiz kürtaj hakkını kazanmıştı. Devrim eşcinselliği suç olarak gören ve cinselliği düzenleyen Çarlık Rusya'sından kalan bütün yasaları bir çırpıda yürürlükten kaldırmıştı.

Devrimin ilk yıllarında kadınların üzerinden ev işlerinin yükünü kaldırmak, ev işlerini sosyalleştirmek için komünal (ortaklaşa) mutfaklar, fabrika mutfakları, halk yemekhaneleri (semt mutfakları), çamaşırhaneler, dikiş ve onarım merkezleri kuruldu. Bazı apartmanlar bilinçli olarak mutfak veya çamaşırhane olmadan tasarlandı. Ev komünleri ve ortak yaşam alanları denendi. Komünal apartmanlarda (komünalka) paylaşılan mutfaklar yaygınlaştı.

Komünalka, birden fazla ailenin tek bir daireyi mutfak, banyo ve tuvalet gibi ortak alanları paylaşarak yaşadığı konutlardır. Başlangıçta konut krizi nedeniyle zenginlerin büyük daireleri kamulaştırılıp, birden fazla aileye paylaştırıldı. 1930'larda birçok büyük şehirde halkın büyük kısmı komünalkalarda yaşıyordu.

Sovyetler Birliği'nde 1920'lerin sonlarında kolektif/komünal yaşamı teşvik etmek ve geleneksel aile yapılarını dönüştürmek amacıyla mutfaksız apartmanlar yapıldı. Yemek pişirme, çamaşır gibi işler kolektif tesislerde (ortak mutfaklar, yemekhaneler, çamaşırhaneler, kreş, çocuk bahçesi ve toplantı salonları) yapılıyordu.

Kadınların üzerine yıkılan diğer bir yük olan "çocuk bakımı" sorununun çözümü için işyerlerinde ve semtlerde kreşler ve anaokulları yaygınlaştırıldı. Devlet, çocuk bakımını toplumsal bir sorumluluk haline getirdi. 1928 - 1932 yılları arasında kreş sayısı 20 kat arttı

"*Kadınların tam kurtuluşunun gerçekleşeceği gerçek komünizm, ancak ve ancak bu anlamsız ev işlerine karşı cepheden bir saldırı (devletin gücünü arkasına almış olan proletarya öncülüğünde) başladığında veya büyük ölçekli sosyalist ekonomik dönüşüm başlayınca gerçekleşecektir… Kamusal yemek hizmetleri, bakım odaları, kreşler. Burada bunun örneklerini sağlıyoruz. Burada kadınların gerçek kurtuluşunu sağlayabilecek, toplumsal üretimde ve kamusal yaşamda erkeklerle aralarındaki eşitsizliği azaltıp ortadan kaldırabilecek, hiç de abartılı, muazzam veya erişilmez olmayan basit gündelik önlemler alıyoruz*".

ZHENOTDEL – KOMÜNİST PARTİSİ KADIN BÜROSU

1919 yılında Bolşevikler, önce Inessa Armand'ın ve Armand'ın 1920 yılında ölümünün ardından da Aleksandra Kollontay'ın önderliğinde Zhenotdel adı verilen Kadın Bürosu'nu kurdu. Armand, "*Ailenin, ev yaşamının, eğitimin ve çocuk büyütmenin eski biçimleri ortadan kalkmadan sömürüyü ve köleliği yok etmek, yeni insanı yaratmak, sosyalizmi inşa etmek imkansızdır*" diyordu.

Sloganı Kollontay tarafından "yaparak ajitasyon" olarak belirlenen Zhenotdel, kadınları ev işinin yükünden kurtarmanın ilk adımı olacak olan ortak mutfak, kreş ve çamaşırhanelerin örgütlenmesinden sorumluydu. Armand'ın fikirlerinden esinlenerek Zhenotdel ajitatörleri "delege meclisleri" örgütlediler. Meclislerde görev yapacak olan kadınlar, yerel fabrika ve köylerden seçiliyor, fabrika ve hastane yönetimlerine, sovyet veya sendika yönetimlerine katılıyor veya yerel yönetici veya hâkim olarak görev yapıyorlardı.

Kollontay, yoksulluk, uzun çalışma süreleri ve aile içindeki sorumlulukların, Rus kadın işçi ve köylülerinin siyasi faaliyet içinde olmalarını engellediğine vurgu yaparak, Bolşeviklerin yeni toplumu yaratma kavgasına kadın işçileri katabilmek için özel çaba göstererek yeni yöntemler geliştirmeleri gerektiği sonucuna varmıştı.

Zhenotdel'in ikinci yılında Rusya çapında bu şekilde 853 işçi ve köylü kadın konferansı düzenlenmişti. 1920 yılı ortalarına gelindiğinde 500 bin kadın konferans delegesi görevi yapmıştı. Devrimin ilk yıllarında Zhenotdel çok sayıda kampanya düzenlemiş, Kızıl Ordu'nun desteklenmesinden, kadınların okuma yazma öğrenmeleri için seferberliklere kadar çok sayıda faaliyetle daha fazla kadını kapsamaya çalışmıştı.

Zhenotdel'in ilk yıllarında yemek ve ev işlerini toplumsallaştırmaya dönük programlarda büyük başarılar sağlandı. Gerçi insanların "evde yemek yapma ve yeme" alışkanlıklarını terk etmelerinin ardında, beslenmenin sosyalleştirilmesini benimsemelerinden çok iç savaş yıllarının zorlukları vardı. Birçok insan ya ortak yemekhanelerde yemek yiyecek veya aç kalacaktı. Neticede 1919 - 1920 döneminde Petrograd nüfusunun yüzde doksanının karnı ortak yemekhanelerde doyuyor, 1920 yılında ise Moskova konutlarının yüzde kırkı "ortaklaşa mutfaklı" komünal evlerden oluşuyordu.

Yine Rus kadınının çocuğunu devletin kreşlerine emanet etmesi de hiç kolay olmamıştı. Fakat "yaparak ajitasyon" işe yaradı ve çocukların devlet kreşlerinde çok iyi bir bakım aldığını göre kadınlar, çocuklarını kreşlere vermeye başladılar. 1920 yılındaki 9. Parti Kongresi'nde Kadın Bürosu, kadınların kreşlerden "vebadan korkar gibi çekindikleri" bölgelerde dahi şimdi 38 gündüz bakım kreşinin kurulduğu belirtiyordu.

TKP'Lİ NACİYE HANIMIN TALEPLERİ

Şefik Hüsnü ve Ethem Nejat ile birlikte Türkiye İşçi ve Çiftçi Sosyalist Fırkası kurucularından olan İsmail Hakkı, 1920 yılında Bakü'ye giderek, Türkiye Komünist Partisi'nin (TKP) kuruluşunda yer almış ve Merkez Komitesi üyesi olmuştu. Kızkardeşi öğretmen Naciye hanım da Bakü'de kurulacak bir okulu yönetmek için Bakü'ye gelmişti.

1920 yılında Bakü Doğu Halkları Kongresi'ne kadın temsilci olarak TKP adına katılan Naciye Hanım'ın konuşması, Müslüman toplumlarda kadınların baskılara karşı verdiği mücadelede yükselttiği talepleri içeriyordu:

1) Haklarda tam eşitlik,
2) Erkekler için kurulan eğitim ve mesleki eğitim kurumlarından kadınların da koşulsuzca yararlanması,
3) Evlilikte her iki tarafa eşit hakların verilmesi, çok-eşli evliliğin koşulsuz ilgası,
4) Yasama organlarında ve idari kurumlarda kadınların koşulsuzca işe alınması,
5) Tüm şehir, kasaba ve köylerde kadın hakları ve kadınların korunması için komitelerin oluşturulması.

Buradan, 1920'li yıllarda Türkiye dahil, dünyanın her köşesinde komünistlerin "kadın sorununu", sosyalizmin inşasının en önemli unsurlarından biri olarak gördüklerini anlıyoruz. Naciye hanım, ağabeyi 15'ler içinde Kadadeniz'de katledildikten sonra 1921 yılında İstanbul'a döndü.

İŞLER İSTENİLDİĞİ GİBİ GİTMİYOR

Elbette Sovyet hükumeti kadın sorununun çözümünde çok büyük adımlar atmıştı ve Lenin daha 1919 yılında atılan bu adımlarla haklı olarak gurur duyuyor, övünüyordu:

"*Kadınların konumunu ele alalım. Bu alanda, dünyanın hiçbir demokratik partisi, en gelişmiş burjuva cumhuriyetinde bile, iktidara geldiğimiz ilk yılda yaptıklarımızın yüzde birini bile on yıllardır yapmadı. Kadınları eşitsiz bir konuma yerleştiren, boşanmayı kısıtlayan ve iğrenç formalitelerle çevreleyen, evlilik dışı doğan çocuklara tanınma hakkı tanımayan, babalarının aranmasını zorunlu kılan vb. rezil yasaları gerçekten yerle bir ettik. Burjuvazinin ve kapitalizmin*

utancı olarak, bu yasaların sayısız kalıntısı tüm medeni ülkelerde bulunabilir. Bu alanda yaptıklarımızla gurur duymaya bin kat hakkımız var".

Ancak Lenin aynı konuşmasında işlerin iyi gitmediği konulara da dikkat çekiyor, Rusya'da kadının yasa önünde erkekle eşit olmasına rağmen, "ev işleri" nedeniyle özgürleşemediğinden yakınıyordu. Kadının tam anlamıyla özgürleşmesi ve erkekle eşit hale gelmesi için ulusal ekonominin sosyalleştirilmesi ve kadınların ortak üretim emeğine katılması gerekmekteydi. Kadınlar ancak o zaman erkeklerle aynı konuma gelecekti.

"*Kadını özgürleştiren bütün yasalara rağmen, kadın hala ev içi köle olmaya devam ediyor. Çünkü önemsiz ev işleri onu eziyor, boğuyor, köreltiyor ve aşağılıyor, mutfağa ve çocuk odasına zincirliyor ve emeğini barbarca verimsiz, önemsiz, sinir bozucu, körelten ve ezici angaryalara harcıyor. Kadınların gerçek özgürleşmesi, gerçek komünizm, ancak (devlet gücünü elinde bulunduran proletaryanın önderliğinde) bu önemsiz ev işlerine karşı topyekun bir mücadele başladığında veya daha doğrusu bunun toptan bir sosyalist ekonomiye dönüştürülmesi başladığında başlayacaktır.*

Teoride her Komünistin tartışılmaz olarak gördüğü bu soruya pratikte yeterince dikkat ediyor muyuz? Elbette hayır. Bu alanda zaten var olan komünizmin filizlerine gereken özeni gösteriyor muyuz? Cevap yine hayır. Toplu yemek işletmeleri, kreşler, anaokulları — işte bu filizlerin örnekleri, işte kadınları gerçekten özgürleştirebilecek, toplumsal üretim ve kamusal yaşamdaki rolleri açısından erkeklerle eşitsizliklerini gerçekten azaltabilecek ve ortadan kaldırabilecek, gösterişli, abartılı veya törensel hiçbir şey içermeyen basit, günlük araçlar. Bu araçlar yeni değil, (sosyalizmin tüm maddi ön koşulları gibi) büyük ölçekli kapitalizm tarafından yaratıldılar. Ancak kapitalizm altında, öncelikle nadir kaldılar ve ikincisi —ki bu özellikle önemlidir— ya spekülasyonun, kar elde etmenin, hilekarlığın ve sahtekarlığın en kötü özelliklerini taşıyan kar amacı güden işletmeler ya da en iyi işçilerin haklı olarak nefret ettiği ve hor gördüğü "burjuva hayırseverliğinin akrobatik gösterileri" olarak kaldılar.

Şüphesiz ki ülkemizdeki bu kurumların sayısı muazzam derecede arttı ve karakterleri değişmeye başladı. Şüphesiz ki, işçi ve köylü kadınlar arasında farkında olduğumuzdan çok daha fazla örgütlenme yeteneği var; bildiğimizden çok daha fazla insan, büyük kafalı "aydınlarımızın" veya yarım yamalak "komünistlerimizin" yaptığı gibi planlar, sistemler vb. hakkında bolca konuşma, yaygara, çekişme ve gevezelik etmeden, çok sayıda işçi ve daha da büyük sayıda tüketicinin işbirliğiyle pratik işler örgütleyebilir. Ancak biz bu yeni filizleri gerektiği gibi beslemiyoruz.

Burjuvaziye bakın. İhtiyaç duydukları şeyleri nasıl da iyi tanıtıyorlar! Gazetelerinin milyonlarca nüshasının, kapitalistlerin "örnek" işletmeler olarak gördüklerini nasıl övdüğüne ve "örnek" burjuva kurumlarının nasıl ulusal gurur nesnesi haline getirildiğine bakın! Bizim basınımız, en iyi yemek işletmelerini veya kreşleri, günlük ısrarla bazılarını kendi türlerinin örnekleri haline getirmek için anlatma zahmetine girmiyor, hatta neredeyse hiç girmiyor. Onlara yeterince tanıtım yapmıyor, insan emeğindeki tasarrufu, tüketici için kolaylıkları, ürün ekonomisini, kadınların ev içi kölelikten kurtuluşunu, örnek komünist çalışmalarla elde edilebilecek ve tüm topluma, tüm çalışan insanlara yayılabilecek hijyen koşullarındaki iyileşmeyi ayrıntılı olarak anlatmıyor".

KADIN SORUNUNDA GERİ ADIMLAR

Bolşevik ideolojinin temel bir parçası olan ve 1920'lerde en radikal haliyle uygulanan kadın politikaları, eğitim veya sağlık gibi başka alanlardaki birçok sosyalist politika gibi sürdürülemedi. 1930'da Zhenotdel'in, Parti'nin Kadın Bürosu'nun kapatılması, sosyalizmden büyük bir geri adımdı.

Aynı yıllarda Sovyetler Birliği'nde pronatalist (doğumu teşvik) politikaları öne plana çıktı. Bu çerçevede kürtaj yeniden yasaklandı, boşanma zorlaştırıldı. 1960'lardan itibaren Rusya'da "komünalka" evlerden, "Hruşçovka" tipi bireysel dairelere geçildi. Hruşçovka'larda dairelere, komünalkalarda kaldırılmış olan mutfaklar eklendi. Yalnız çocuk, yaşlı ve engellilerin bakımına ilişkin politikalar korundu. Böylece Sovyet kadınları yeniden hem fabrikada, hem evde çalışmaya başlayarak "çifte yük" altına girdi.

Gamze Yücesan Özdemir hoca, Yordam Kitap'tan çıkan "100. Yılında Ekim Devrimi" başlıklı kitaptaki makalesinde:

"*Ekim Devrimi ile kadınlar[ın] ev içi köle olmaktan, tarımda ücretsiz aile işçiliğinden ya da fabrikalarda ikinci sınıf ücretliler olmaktan kurtuldu[klarını] ve çalışma yaşamına, toplumsal ve siyasal yaşama katılan yurttaşlar oldu[klarını]*" söylüyor.

"*Devrim sürecinde kadının üretime ve toplumsal yaşama katılımı[nın], ev içi kölelikten kurtulmakla başla[dığını]" ve "Sovyet iktidarında, kadınların tüm meslek alanlarında temsil edilmesini sağlamak amacıyla onların genel ve mesleki eğitimini yükseltme mücadelesi veril[diğini]*" belirtiyor. Gerçekten de Rusya'da devrimden önce "kocalarının izni olmadan" çalışamayan kadınlar, çoğunlukla yalnızca evde ve tarlada çalışıyorlardı. Sanayide kadın istihdamı çok düşüktü.

Devrimden sonra kadınların çalışması önündeki "yasal" engellerin çoktan kaldırıldığı 1922 yılında bile Rus kadınlar, sendikalı işçilerin yalnızca yüzde 22,2'sini oluşturmaktaydı. 1924 yılında partiye kadınları kazanmak için yapılan yoğun girişimlere rağmen Bolşevikler arasında kadınların oranı sadece yüzde 8,2'ydi.

Sovyetler Birliği'nde kadınların özgürleştirilmesi için atılan adımlar ancak 1930'lardan sonra meyvesini verdi ve kadınlar, Emperyalistler-arası İkinci Savaş sürecinin kadın emeğine ihtiyacı arttırmasının da etkisiyle, kitlesel olarak işgücüne katıldılar. 1970 yılına gelindiğinde, çalışma çağındaki Sovyet kadınlarının neredeyse yüzde 90'ı tam zamanlı çalışıyor veya eğitim görüyordu.

Ancak komünistlerin 1920'li yıllardaki sosyalleştirilmiş ev işleri ideali, çocuk bakımı dışında hiçbir zaman tam olarak gerçekleşmedi. Sovyet kadınlarının çoğu çifte boyunduruktan (ücretli iş + ücretsiz ev işleri) asla kurtulamadı.

Gamze Yücesan Özdemir hocaya göre "*Bu çabaların (ev işlerinin sosyalleştirilmesi) pratiğe yansımaları, kırsal bir toplumda devrimi gerçekleştirmenin özgünlükleri ve zorluklarıyla iç içe olarak gerçekleşti. Bu anlamda devrimin radikal ve dönüştürücü atılımlarının pratiğe geçirilme çabaları her zaman niyetlenen çizgide geliş(e)medi*".

Açıkçası Sovyetler Birliği ve diğer sosyalist ülkelerde kadını özgürleştirme yolunda atılan adımların "maddi olanaksızlıklar" nedeniyle yarım kalmış olabileceğini hiç düşünmedim. Çünkü bu politikalar Sovyetler Birliği tarihinin maddi olanaksızlıklarla karakterli bir döneminde geliştirilip, başarıyla uygulandığını biliyoruz.

Devrimi izleyen üç yıl boyunca Bolşevikler, ülkenin giderek azalan kaynaklarını sosyalist bir ülkeyi kurmak için değil, iç savaşı kazanmak için kullanmak zorunda kalmıştı. Bu çok zor koşullar altında dahi işçi - köylü hükumeti ev kadınlarının yükünü azaltacak ortaklaşa lokantalar, kreşler ve çamaşırhaneler kurmuş, kadınların kendileri ve işleri için zaman ayırabilmelerine fırsat yaratmıştı.

Devrimden hemen sonra, emperyalist devletlerin doğrudan desteğini alan on dört karşı devrimci ordu tarafından işgal edilmiş Rusya'da yapılanların, 1960'larda sürdürülememesine "maddi olanaksızlıklar" mazeret olabilir mi?

EV İŞLERİNİ NASIL SOSYALLEŞTİREBİLECEĞİMİZİ BUGÜNDEN TARTIŞMALIYIZ

Gamze Yücesan Özdemir hocaya göre "*Kadınların sosyalizme yürüyüşünün nerede, nasıl ve hangi nedenlerle kesintiye uğradığı, zaferin yarım kalmasının özgün nedenleri ve bunların sosyalizmin yenilgisinin genel bilançosu içindeki yeri üzerine düşünürken, devrimin gerçekleştiği tarihsel, toplumsal ve yapısal nedenler göz ardı edilmemelidir. Bu çerçevede devrimin bıraktığı dersler kadar, bugüne devrettiği gelecek ufku da önemsenmelidir*".

Hocamız, Sovyetler Birliği'nde kadın sorununa yönelik yaygın eleştirileri şöyle sıralıyor:

1. "Çifte sömürü": "kadına dönük yasal düzenlemelerin ve onun üretime çekilmesinin kadının kurtuluşu konusunda öngörülen etkiyi yaratmadığı, tam aksine onun yükünü ikiye katladığı... Kadının üretime çekilmesinin, kadının ev-çocuk-eş üçgenindeki sorunlarına geliştirilen çözümler ile yeterince birleşmediği, özel olarak bu alanda erkek egemenliğinin baskıcı ve mülkiyetçi özelliklerinin tasfiye edilemediği".

2. Kadınların, yönetim kadrolarında ve partinin üst organlarında yer alamaması: "Kadın üyelerin bu düzeyin gerisinde olmaları bir gerekçe olabilir. Ancak partilerin bu durumu dönüştürmek konusunda yeterli çabayı sarf etmediği savunulmaktadır. Dolayısıyla yönetme işinin "erkek işi" olarak kaldığı vurgulanır".

3. Kadınların, siyasal ve toplumsal alanda var olabilmesi için kendi niteliklerini kaybederek "erkeksileşmesi" ya da "cinsiyetsizleşmesi": "Burada, sosyalist devrime ve sosyalizmin kuruluşuna bir kadın devriminin eşlik etmesi gerektiği ancak bunun başarılamadığı ifade edilir".

Sosyalizm ve kadın mücadelesinde yurttaşlığın, kadınların kolektif hak taleplerini içermesi gerektiğini, bu hakların, yaşamın üretiminde ve yeniden üretiminde esas katkıyı koyan emekçiler olarak talep edilen sınıf eksenli haklar olduğunu belirten hocamız, bugün de kadın mücadelesinin kadınların erkekler ile eşit yurttaşlığına dayanması gerektiğini savunuyor.

Ekim Devrimi'nin, burjuva devletinin kökeni olarak gördüğü geleneksel rolleri, klasik aileyi ve paternalist baskıyı oluşturan değerler, normlar ve ilişkiler zincirini yıkmayı amaçlamış olduğunu, bu talebin bugün için de geçerli olduğunu ifade eden hocamız, ancak kadın ve erkek, yaşamın üretiminde ve yaşamdan pay almada aynı haklara ve kolektif sorumluluklara sahipse yurttaşlıktan söz edebiliriz diyor.

Gerçekten de Rus devrimciler, kadınların gerçekten özgürleşmesine olan bağlılıklarını gösterdiler ve 1920'li yıllarda kadını özgürleştirmek için attıkları adımlar, hala yeryüzünde sınıflı toplumların ortaya çıkmasından, günümüze uzanan binlerce yıl boyunca kadınlar için gerçek eşitliğin kazanılması yönünde atılmış en büyük adımlar olmaya devam ediyor. Gelecekte "kaldığımız yerden" devam etmeliyiz.

O halde komünistler, kadınların özgürleşmeleri için olmazsa olmaz diyebileceğimiz "ev işlerinin sosyalleştirilmesi" meselesini, bu devrimden sonra düşünülecek bir konu demeden, bugünden tartışmalı, mümkünse bu konuda şimdiden bazı pratik adımlar atmalıyız.

Kadınların özgürleştirilmesi aynı zamanda "sosyalist inşanın" en önemli unsurlarından biri olan "sosyalist insan" yaratmanın da en önemli unsurudur. Aşağıdaki örnek, Sovyetler Birliği'nde kadının özgürleştirilmesinin başarılamamasının, sosyalist insan yaratılmasında ne büyük bir etkisi olduğunu apaçık gösteriyor:

Yakınlarda, Europe – Asia Studies dergisinde, Daria Ukhova imzasıyla "Geleneksel Aile Değerlerine Dönüş mü? Rusya'da Toplumsal Cinsiyet İdeolojilerindeki Eğilimler, 1994 – 2012" başlıklı bir makale yayınlandı.

Ukhova makalesinde, Uluslararası Sosyal Araştırma Programı'nın (ISSP) Aile ve Değişen Toplumsal Cinsiyet Rolleri üzerine araştırmalarından yararlanarak, Rus kadın ve erkeklerinin bakım işi ve geçim sağlama arasındaki ideal bölüşüm biçimine ilişkin görüşlerindeki değişimleri analiz ediyordu.

Kremlin'den Sovyetler Birliği bayrağının indirilmesinden "üç yıl" sonra yapılan araştırma, 70 yıllık sosyalist bir deneyim yaşanan ülkede, insanların "çoğunun", evin geçimini esas olarak "erkeğin" sağlaması, kadının da çalışsa da, çalışmasa da "ev işlerini" üstlenmesi gerektiğini düşündüğünü ortaya koyuyordu. "Erkek para kazanmalı, kadın evi idare etmeli" düşüncesi topluma egemendi.

Kimse Sovyet kadınının burjuva ideolojisini üç yıl içinde benimsediğini iddia edemez.